



CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/166/2007

CZY POLACY MYŚLĄ O SWOICH PRZYSZŁYCH EMERYTURACH?

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LISTOPAD 2007

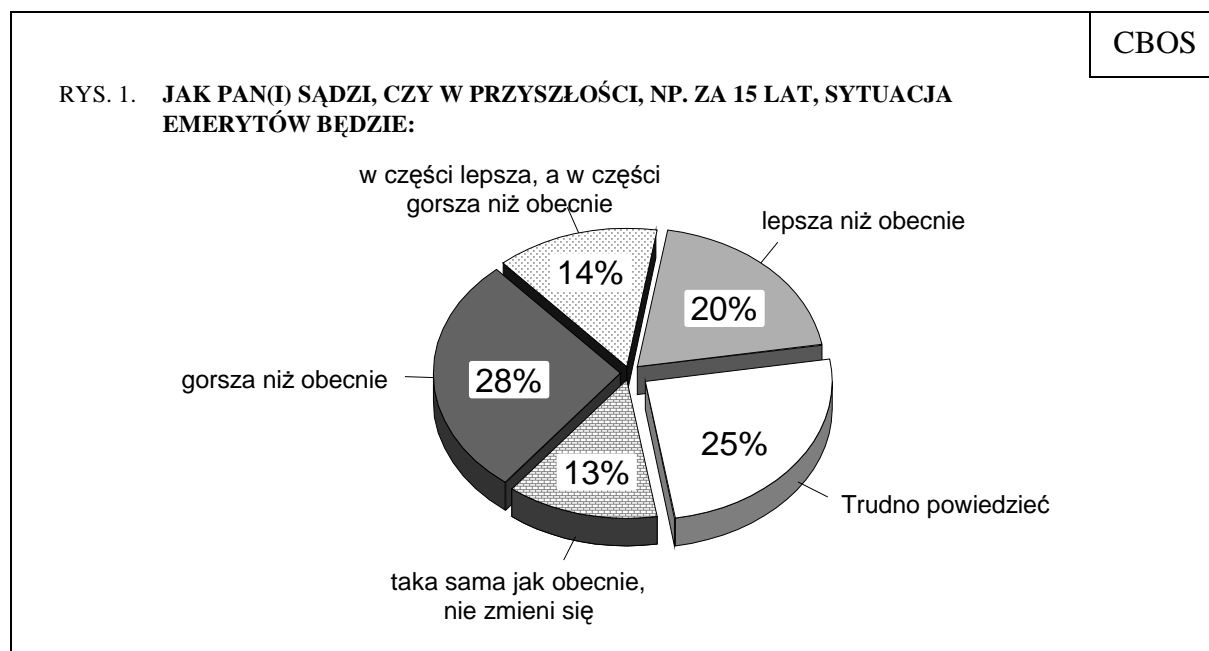
PRZEDRUK I ROZPOWSZECHNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA



Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
12 października 2007 roku

W październikowym sondażu¹ kontynuowaliśmy tematykę związaną z ubezpieczeniem emerytalnym². Zapytaliśmy ankietowanych o ich przewidywania dotyczące sytuacji emerytów w Polsce za kilkanaście lat, podjęliśmy także kwestię ich własnej przyszłości na emeryturze, przygotowań do tego okresu i wizji materialnego zabezpieczenia na starość.

Opinie na temat sytuacji emerytów w przyszłości, np. za piętnaście lat, są bardzo podzielone. Największa grupa badanych (28%) wskazuje na możliwość pogorszenia się ich położenia, ale jedna piąta (20%) nastawiona jest optymistycznie. Mniej więcej tyle samo respondentów sądzi, że sytuacja emerytów się nie zmieni (13%), co uważa, że w części będzie lepsza, a w części gorsza niż obecnie (14%). Co czwarty badany (25%) nie ma wyrobionego stanowiska w tej kwestii.



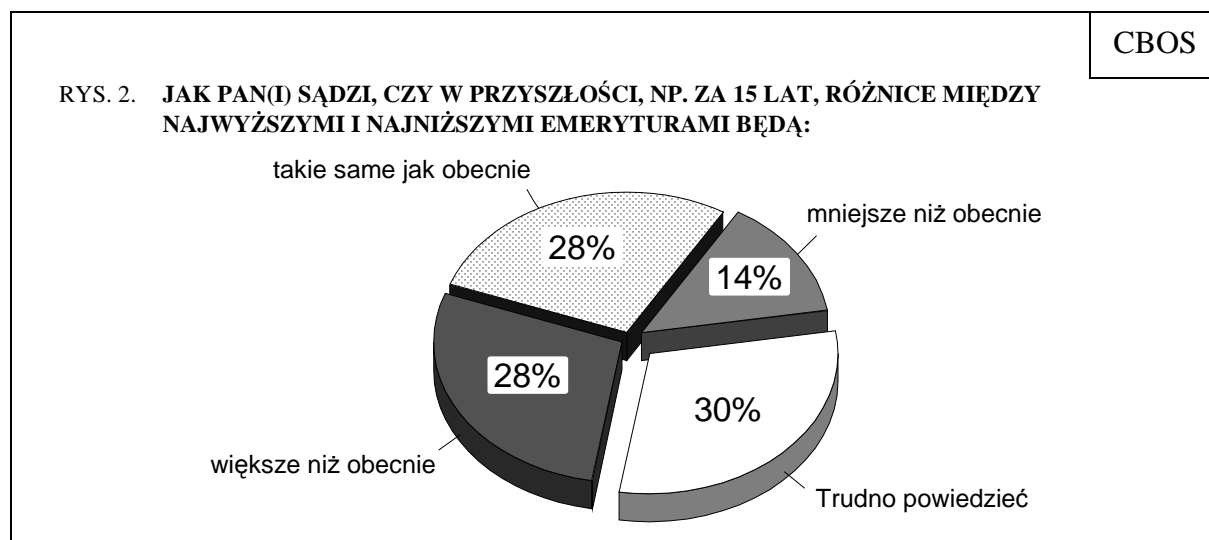
¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (209) przeprowadzono w dniach 10-14 października 2007 roku na liczącej 1385 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Patrz komunikaty CBOS: „Opinie o systemie ubezpieczeń emerytalnych” oraz „Wiek emerytalny kobiet i mężczyzn”, październik 2007.

W większości grup społeczno-demograficznych pesymiści przeważają nad optymistami, z wyjątkiem respondentów do 34 roku życia, pracujących na własny rachunek i dobrze oceniających własne warunki materialne, wśród których nieco więcej osób spodziewa się poprawy położenia emerytów niż pogorszenia. Różnice między odsetkami pesymistów i optymistów są niewielkie również wśród mężczyzn, badanych mających wyższe wykształcenie, deklarujących prawicowe poglądy polityczne oraz kadry kierowniczej i inteligencji, a także rolników. Z kolei największą przewagę odsetka spodziewających się pogorszenia sytuacji emerytów nad oczekującymi jej polepszenia odnotowujemy wśród osób źle oceniających swoje warunki materialne, pracowników umysłowych niższego szczebla, ankietowanych w wieku 45–64 lata, a także wśród kobiet i respondentów o lewicowej orientacji politycznej (patrz tabele aneksowe).

Im słabiej wykształceni są badani, im niższe uzyskują dochody na osobę w rodzinie oraz im gorzej oceniają własne warunki materialne, tym częściej nie mają zdania w sprawie przewidywanej sytuacji emerytów. Ponadprzeciętną liczbą wskazań „trudno powiedzieć” wyróżniają się też mieszkańcy wsi i najmniejszych miast, ankietowani najmłodsi i najstarsi oraz ci, którzy zakończyli już aktywność zawodową (emeryci i renciści), bądź jeszcze jej nie zaczęli (uczniowie i studenci), a także bezrobotni.

Ponad jedna czwarta badanych (28%) sądzi, że za kilkanaście lat różnice między najwyższymi i najniższymi emeryturami będą większe niż obecnie, o połowę zaś mniejsza grupa (14%) jest zdania, że różnice te się zmniejszą. Prawie co trzeci respondent (30%) nie potrafi jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie, a niewiele mniej (28%) uważa, że rozpiętość wysokości emerytur pozostanie na dotychczasowym poziomie.



W 2000 roku, na początku funkcjonowania reformy systemu ubezpieczeń emerytalnych, przewidywania dotyczące różnic między najniższymi i najwyższymi emeryturami były znacznie gorsze niż obecnie. Wówczas ponad dwie piąte ankietowanych (42%) spodziewało się, że rozpiętość wysokości emerytur wzrośnie, obecnie zaś sądzi tak nieco ponad jedna czwarta (28%) – mniej nawet niż w roku 1998, jeszcze przed reformą. W stosunku do roku 2000 zwiększył się (o 6 punktów) odsetek osób przewidujących zmniejszenie tej rozpiętości.

Tabela 1

Jak Pan(i) sądzi, czy w przyszłości, np. za 15 lat, różnice między najwyższymi i najniższymi emeryturami będą:	Wskazania respondentów według terminów badań		
	VI 1998	VI 2000	X 2007
	w procentach		
– mniejsze niż obecnie	14	8	14
– takie same jak obecnie	24	25	28
– większe niż obecnie	36	42	28
Trudno powiedzieć	26	25	30

Podobnie jak w przypadku poprzedniego pytania, trudności z wyrażeniem jednoznacznej opinii najczęściej mają osoby słabiej wykształcone, źle oceniające swoją sytuację materialną i uzyskujące niskie dochody, mieszkańcy wsi, ale także respondenci najstarsi i najmłodsi, częściej też niepracujący zawodowo niż pracujący.

We wszystkich grupach społeczno-demograficznych więcej osób spodziewa się raczej rosnącej niż malejącej rozpiętości emerytur. Stosunkowo najwięcej przewidujących raczej zmniejszanie się różnic między najwyższymi i najniższymi emeryturami niż ich zwiększanie odnotowujemy wśród mieszkańców wielkich miast, pracowników fizyczno-umysłowych, robotników niewykwalifikowanych, osób pracujących na własny rachunek, badanych dobrze oceniających własne warunki materialne, deklarujących poglądy prawicowe (patrz tabele aneksowe).

Zapytaliśmy badanych o ich przewidywania dotyczące źródeł utrzymania po osiągnięciu wieku emerytalnego, a tych, którzy już są emerytami – o to, z czego obecnie się utrzymują. Ogromna większość ogółu badanych (89%) sądzi, że będzie się utrzymywać z emerytury. Odsetek ten jest znacząco niższy jedynie wśród rencistów (58%) i osób niepracujących zawodowo, ale na przykład zajmujących się domem (63%). Emerytury jako źródła utrzymania spodziewają się też prawie wszyscy pracujący (94%). Ponad dwie piąte

respondentów aktywnych zawodowo (44%) ma zamiar kontynuować pracę zarobkową na emeryturze, jednak tylko 4% obecnych emerytów i 7% rencistów podejmuje prace zarobkowe. Niewielu emerytów (9%) korzysta też ze zgromadzonych oszczędności, ale więcej niż co trzeci pracujący (36%) zakłada, że będzie to robić. Być może zasady nowego systemu emerytalnego rzeczywiście będą skłaniać do oszczędzania, jednak obecnie tylko 9% ogółu respondentów podejmuje jakieś działania, żeby na emeryturze mieć dodatkowe środki na utrzymanie.

Tabela 2

Jak Pan(i) myśli, z czego będzie się Pan(i) utrzymywał(a), gdy osiągnie Pan(i) wiek emerytalny? Czy będzie/jest to:	Odpowiedzi twierdzące :			
	ogółu badanych (N=1384)	osób aktywnych zawodowo (z wyłączeniem rolników indywidualnych) (N=656)	rencistów (N=117)	emerytów* (N=322)
	w procentach			
– własna emerytura	89	94	58	99
– praca zarobkowa	29	44	7	4
– korzystanie z oszczędności	26	36	6	9
– pomoc rodziny (dzieci, wnuków)	18	18	22	18
– dochód z tego, co Pan(i) posiada (np. dochody z inwestycji, lokat, wynajmu lokalu, domu)	11	16	3	1
– renta	8	4	51	2
– zasiłek z pomocy społecznej	3	2	9	1
– coś innego	4	4	2	3

* Emerytów pytano: Z czego utrzymuje się Pan(i) obecnie, niezależnie od tego, czy jest to główne źródło utrzymania czy też są to źródła dodatkowe?

Około jednej piątej ogółu badanych (18%) spodziewa się pomocy na emeryturze ze strony najbliższej rodziny (dzieci, wnuków). W tym wypadku oczekiwania są zgodne z praktyką, ponieważ tyle samo emerytów (18%) deklaruje, że otrzymuje taką pomoc. Inaczej jest w przypadku dochodów z posiadanych nieruchomości, inwestycji czy lokat – obecni emeryci osiągają je sporadycznie (1%), ale 16% pracujących planuje uczynić z nich jedno ze swoich źródeł utrzymania na starość. Połowa rencistów (51%) oczekuje, że po osiągnięciu wieku emerytalnego renta nadal będzie dla nich jednym ze źródeł utrzymania. Otrzymywania renty spodziewa się niewiele osób aktywnych zawodowo (4%), pobiera ją też niewielu emerytów (2%). Jeszcze mniej badanych (3% ogółu) myśli, że będzie się utrzymywać bądź (w przypadku emerytów) obecnie utrzymuje się z zasiłku z pomocy społecznej – poza rencistami, wśród których zamierza z niej korzystać bądź korzysta co jedenasty (9%).

Nieliczni ankietowani (4%) wskazywali na inne jeszcze źródła utrzymania, wśród których najczęściej wymieniano: emeryturę współmałżonka, dochody z prowadzonej działalności gospodarczej bądź z pracy we własnym gospodarstwie rolnym.

Niemal wszyscy obecni emeryci (98%) deklarują, że podstawowym źródłem ich utrzymania są świadczenia emerytalne. Również większość osób aktywnych zawodowo (85%) traktuje swoje uczestnictwo w obowiązkowym systemie emerytalnym jako główne źródło zabezpieczenia na starość. Jediną grupą, dla której większe znaczenie niż emerytura mają inne dochody, są renciści, z których 36% deklaruje, że właśnie renta stanowi podstawę ich utrzymania bądź będzie stanowić, gdy osiągną wiek emerytalny. Jedyne 4% osób aktywnych zawodowo (4%) spodziewa się, że praca zarobkowa pozwoli im utrzymać się na emeryturze, a jeszcze mniej (3%) zamierza oprzeć się przede wszystkim na dochodach z inwestycji, lokat czy wynajmu posiadanych nieruchomości. Inne źródła utrzymania w zasadzie nie są brane pod uwagę. Nie ulega więc wątpliwości, że dyskusje o wysokości przyszłych świadczeń budzą żywe zainteresowanie i zwracają uwagę na indywidualną odpowiedzialność za własne bezpieczeństwo materialne w przyszłości.

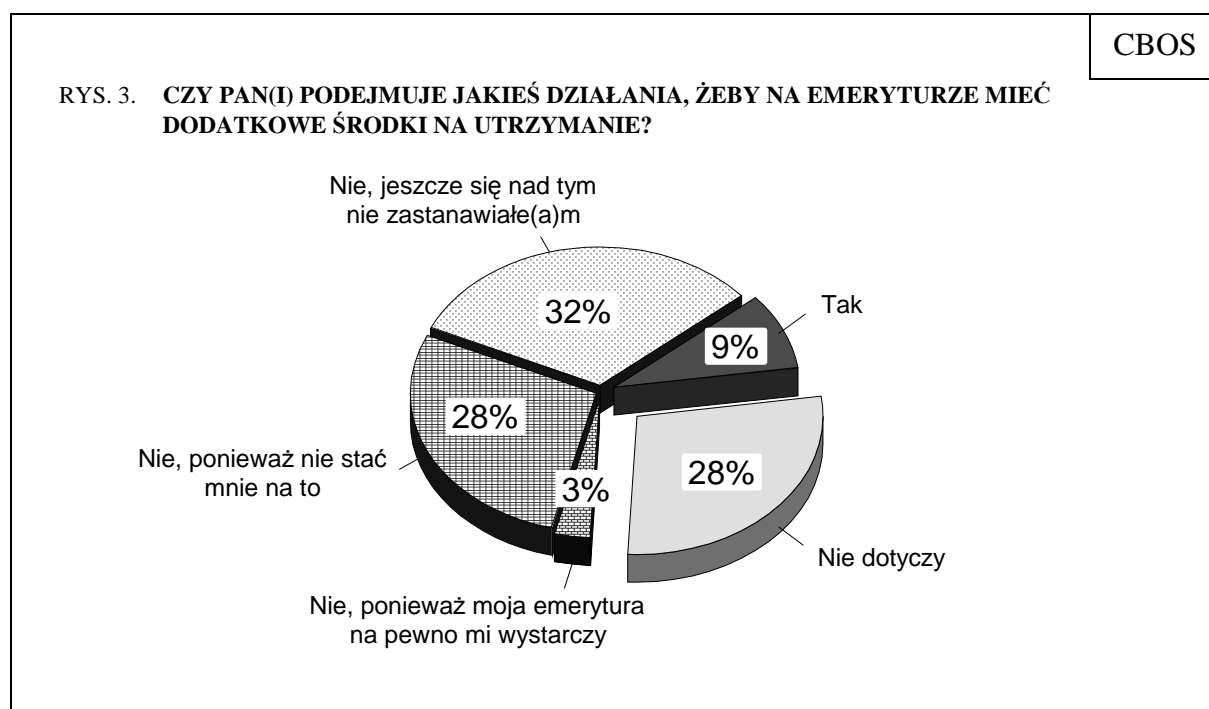
Tabela 3

Jak Pan(i) myśli, które z tych źródeł będzie podstawą Pana(i) utrzymania, gdy osiągnie Pan(i) wiek emerytalny? Proszę wybrać jedno najważniejsze źródło utrzymania. Czy będzie/jest to:	Ogół badanych (N=1383)	Osoby aktywne zawodowo (z wyłączeniem rolników indywidualnych) (N=656)	Renciści (N=117)	Emeryci* (N=322)
	w procentach			
– własna emerytura	83	85	59	98
– renta	4	1	36	1
– pomoc rodziny (dzieci, wnuków)	0**	0**	1	0**
– korzystanie z oszczędności	2	2	0**	0**
– praca zarobkowa	2	4	0**	0**
– dochód z tego, co Pan(i) posiada (np. dochody z inwestycji, lokat, wynajmu lokalu, domu)	2	3	0**	0**
– zasiłek z pomocy społecznej	1	0**	0**	0**
– coś innego	2	1	0**	1
Trudno powiedzieć	4	4	4	0**

* Emerytów pytano: Które z tych źródeł jest dla Pana(i) podstawą utrzymania?
 ** Poniżej 0,5%

Z publikacji dotyczących nowego systemu emerytalnego wynika, że świadczenia wypłacane z I i II filaru (ZUS i OFE) nie będą zbyt wysokie, a sytuację ubezpieczonych może poprawić tylko ich własna zapobiegliwość. Zamysłem autorów projektu uruchomienia dobrowolnych programów emerytalnych było stworzenie możliwości oszczędzania na dodatkową emeryturę. Oczywiście finansowana z dobrowolnych oszczędności emerytura nie zmieni zasadniczo sytuacji emerytów, ale może ją trochę poprawić. Wiąże się to jednak z dodatkową składką, co dla wielu stanowi naturalną barierę finansową. Dla wielu też – ze względu na wiek – uczestnictwo w tych programach nie jest już opłacalne.

Tylko 3% respondentów jest przekonanych, że emerytura zapewni im odpowiedni poziom życia, i w związku z tym nie podejmuje żadnych działań w celu zdobycia dodatkowych środków na utrzymanie. Co trzeci badany (32%) przyznaje, że nie zastanawia się jeszcze nad tym, czy jego emerytura będzie wystarczająca, by godnie żyć, niewiele mniej osób (28%) twierdzi jednak, że nie stać ich na dodatkowe oszczędności czy inwestycje. Ponieważ kolejnych 28% ankietowanych problem ten nie dotyczy (są to przede wszystkim osoby już pobierające świadczenia emerytalne oraz część rencistów), pozostaje zaledwie 9% ogółu respondentów, którzy deklarują, iż podejmują działania, żeby na emeryturze mieć dodatkowe środki na utrzymanie.



Oczywiście zarówno możliwość, jak i konieczność zadbania o środki utrzymania w wieku emerytalnym wiążą się przede wszystkim z wiekiem i statusem zatrudnienia. Wśród osób mających od 25 do 54 lat, a więc najczęściej pracujących i w znacznej części objętych nowym systemem emerytalnym, 14%–19% stara się o uzupełnienie emerytury z I i II filaru. Wśród aktywnych zawodowo (z wyłączeniem rolników) odsetek ten wynosi 17%. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że większości najstarszych osób problem ten nie dotyczy, a im młodszy są ankietowani, tym częściej deklarują, że jeszcze nie myślą o swojej przyszłej emeryturze (twierdzi tak 82% badanych w wieku 18–24 lata, 94% uczniów i studentów, ale też 54% respondentów mających od 25 do 34 lat, zazwyczaj już aktywnych zawodowo).

Najwięcej osób, które podejmują jakieś działania, żeby poza świadczeniami z obowiązkowo opłacanych ubezpieczeń mieć dodatkowe środki na utrzymanie, jest wśród pracujących na własny rachunek (choć trzeba zauważyć, że rozliczają się oni z ZUS zupełnie inaczej niż pracownicy najemni), kadry kierowniczej i inteligencji oraz pracowników umysłowych niższego szczebla, ale także wśród niepracujących, lecz np. zajmujących się domem. Skłonność do większej dbałości o zabezpieczenie na starość rośnie też wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia badanych oraz ich oceną własnych warunków materialnych. Również osoby osiągające najwyższe dochody częściej niż pozostałe deklarują, że podejmują jakieś działania w celu uzupełnienia emerytury.

Nieco wyższe niż przeciętnie w całej populacji odsetki respondentów twierdzących, że ich emerytura na pewno im wystarczy, odnotowujemy wśród najlepiej wykształconych, najlepiej zarabiających, pracujących na własny rachunek oraz kadry kierowniczej i inteligencji. Z kolei do rezygnacji z dodatkowych zabezpieczeń na starość z braku środków częściej przyznają się respondenci słabiej wykształceni, mieszkający w najmniejszych miastach, rolnicy, renciści i bezrobotni oraz, co dość oczywiste, osoby gorzej oceniające swoją sytuację materialną i uzyskujące mniejsze dochody (patrz tabele aneksowe).

Najczęściej podejmowane przez respondentów działanie to założenie indywidualnego konta emerytalnego – jego posiadanie deklaruje połowa osób, które w ogóle myślą o dodatkowych zabezpieczeniach finansowych na starość (49%, czyli 5% ogółu badanych). Popularne jest też wykupienie dodatkowego ubezpieczenia emerytalnego (4% ogółu badanych, 40% zabiegających o dodatkowe środki). Nieco rzadziej ankietowani twierdzą, że

odkładają pieniądze na zwykłym rachunku bankowym czy lokacie, oraz że liczą na pomoc dzieci, którym obecnie zapewniają wychowanie i wykształcenie, a ponadto – że uczestniczą w funduszach inwestycyjnych (po 3% ogółu, odpowiednio 35%, 32% i 28% zabiegających o dodatkowe środki). Nieliczni respondenci (poniżej 10% zabiegających o dodatkowe środki, czyli 1% ogółu badanych) inwestują w nieruchomości, wartościowe przedmioty albo w papiery wartościowe.

Tabela 4

Co Pan(i) robi w tym celu (tzn. żeby mieć na emeryturze dodatkowe środki na utrzymanie)? Czy:	Odpowiedzi twierdzące :	
	ogółu badanych (N=1384)	osób, które zadeklarowały, że podejmują takie kroki (N=128)
	w procentach	
– ma Pan(i) indywidualne konto emerytalne	5	49
– wykupił(a) Pan(i) dodatkowe ubezpieczenie emerytalne	4	40
– odkłada Pan(i) pieniądze na zwykłym rachunku bankowym, lokacie lub w jakiś inny sposób	3	35
– wychowuje Pan(i) i kształci dzieci, licząc na to, że w przyszłości Panu(i) pomogą	3	32
– uczestniczy Pan(i) w funduszu inwestycyjnym	3	28
– inwestuje Pan(i) na własną rękę w nieruchomości lub przedmioty wartościowe	1	9
– inwestuje Pan(i) na własną rękę w papiery wartościowe (akcje, obligacje)	1	7
– robi Pan(i) coś innego	0*	5
* Poniżej 0,5%		

★

★

★

Polacy wciąż nie przywiązują zbyt dużej wagi do dodatkowego oszczędzania na emeryturę. Choć tylko nieliczni mają poczucie, że świadczenia z I i II filaru na pewno im wystarczą, mniej niż co dziesiąta dorosła osoba decyduje się podjąć jakieś kroki, aby zwiększyć swoje poczucie bezpieczeństwa w tym zakresie. Znaczna część badanych twierdzi, że nie stać ich na dodatkowe oszczędności czy inwestycje, ale co najmniej równie liczną grupę stanowią ci, którzy jeszcze nie przemyśleli tej sprawy.

Opracowała
Joanna SZCZEPAŃSKA

A N E K S

Tabela 1. Jak Pan(i) sądzi, czy w przyszłości, np. za 15 lat, sytuacja emerytów będzie:
 1 - lepsza niż obecnie; 2 - w części lepsza, a w części gorsza niż obecnie;
 3 - gorsza niż obecnie; 4 - taka sama jak obecnie, nie zmieni się

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	20	14	28	13	25	1383
Płeć						
Mężczyźni	23	15	25	14	23	657
Kobiety	16	14	30	12	28	726
Wiek						
18-24 lat	21	19	19	10	32	189
25-34	25	13	24	19	19	264
35-44	22	18	27	13	20	202
45-54	16	13	37	12	21	271
55-64	13	16	31	14	25	203
65 lat i więcej	19	9	25	10	37	255
Miejsce zamieszkania						
Wieś	18	15	22	14	31	515
Miasto do 20 tys.	21	11	29	12	27	190
20-100 tys.	20	15	27	17	20	263
101-500 tys.	16	15	32	12	24	224
501 tys. i więcej mieszk.	25	15	34	9	16	190
Wykształcenie						
Podstawowe	17	11	25	11	37	364
Zasadnicze zawodowe	18	14	27	15	26	354
Średnie	20	16	29	14	21	469
Wyższe	25	18	30	14	13	196
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	30	19	34	7	9	99
Prac. umysł. niż. szczebla	16	14	39	18	13	146
Pracownicy fiz.- umysł.	19	14	27	19	21	99
Robotnicy wykwalifikowani	20	12	27	13	28	151
Robotnicy niewykwalifik.	20	17	27	14	22	92
Rolnicy	20	15	25	17	22	44
Pracujący na własny rach.	25	20	20	19	16	69
Bierni zawodowo						
Renciści	16	11	27	16	31	117
Emeryci	18	11	28	10	32	322
Uczniowie i studenci	19	18	26	6	31	94
Bezrobotni	17	13	17	15	38	92
Gospodynie domowe i inni	18	22	23	12	25	59
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	19	16	36	14	14	227
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	22	13	25	16	24	100
sekt. pryw. poza rolnict.	23	17	27	14	19	323
prywatnym gosp. rolnym	21	12	29	15	23	55
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	15	10	24	14	36	85
301-500	14	19	24	18	25	148
501-900	21	14	29	13	24	336
901-1200	22	19	28	15	16	177
Powyżej 1200 zł	25	14	32	13	16	176
Ocena własnych war. mater.						
Złe	13	12	32	12	31	299
Średnie	18	14	28	14	27	638
Dobre	26	17	24	13	20	446
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	21	8	27	16	28	77
Raz w tygodniu	17	16	26	15	25	679
1-2 razy w miesiącu	25	16	26	8	25	237
Kilka razy w roku	19	13	29	10	28	254
W ogóle nie uczestniczy	19	7	35	15	23	132
Poglądy polityczne						
Lewica	20	10	40	14	16	207
Centrum	15	18	29	18	20	406
Prawica	26	16	27	10	21	468
Trudno powiedzieć	14	10	19	11	46	300

Tabela 2. Jak Pan(i) sądzi, czy w przyszłości, np. za 15 lat, różnice między najwyższymi i najniższymi emeryturami będą: 1 - mniejsze niż obecnie; 2 - takie same jak obecnie; 3 - większe niż obecnie

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	14	28	28	30	1382
Płeć					
Mężczyźni	15	29	29	27	656
Kobiety	14	27	27	33	726
Wiek					
18-24 lat	14	26	23	37	189
25-34	19	27	32	22	264
35-44	18	32	28	22	202
45-54	13	31	29	27	271
55-64	13	27	33	27	201
65 lat i więcej	11	23	22	44	255
Miejsce zamieszkania					
Wieś	13	27	25	35	514
Miasto do 20 tys.	14	28	29	30	189
20-100 tys.	15	32	27	26	263
101-500 tys.	11	30	28	31	224
501 tys.i więcej mieszk.	23	22	35	19	190
Wykształcenie					
Podstawowe	8	27	23	41	364
Zasadnicze zawodowe	12	29	29	31	353
Średnie	17	30	27	26	469
Wyższe	23	22	39	17	196
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	20	19	38	23	99
Prac.umysł.niż.szczebla	16	29	39	16	146
Pracownicy fiz.- umysł.	18	29	25	28	99
Robotnicy wykwalifikowani	11	29	27	32	151
Robotnicy niewykwalifik.	18	34	26	22	92
Rolnicy	9	35	32	24	44
Pracujący na własny rach.	23	24	34	19	69
Bierni zawodowo					
Renciści	11	26	27	35	116
Emeryci	12	26	24	38	321
Uczniowie i studenci	16	25	26	34	94
Bezrobotni	11	29	23	37	92
Gospodynie domowe i inni	14	36	20	29	59
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	14	28	39	19	227
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	18	32	22	27	100
sekt. pryw. poza rolnict.	19	24	32	24	323
prywatnym gosp. rolnym	10	35	29	26	55
Dochody na jedną osobę					
Do 300 zł	6	33	24	37	85
301-500	17	27	32	23	148
501-900	14	29	28	29	336
901-1200	18	30	30	22	177
Powyżej 1200 zł	17	25	36	23	176
Ocena własnych war. mater.					
Złe	7	28	25	40	299
Średnie	15	27	29	29	637
Dobre	19	28	29	24	445
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	10	32	20	38	77
Raz w tygodniu	15	31	26	28	678
1-2 razy w miesiącu	13	27	32	28	237
Kilka razy w roku	18	18	29	35	254
W ogóle nie uczestniczy	10	28	34	29	132
Poglądy polityczne					
Lewica	16	27	35	22	207
Centrum	12	33	29	25	406
Prawica	20	27	29	24	468
Trudno powiedzieć	7	22	20	50	299



Tabela 3. Jak Pan(i) myśli, które z tych źródeł będzie podstawa Pana(i) utrzymania, gdy osiągnie Pan(i) wiek emerytalny? Czy będzie to: 1 - własna emerytura; 2 - renta; 3 - pomoc rodziny (dzieci, wnuków); 4 - korzystanie z oszczędności; 5 - praca zarobkowa; 6 - dochód z tego, co Pan(i) posiada (np. dochody z inwestycji, lokat, wynajmu lokalu, domu); 7 - zasiłek z pomocy społecznej; 8 - coś innego

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	83	4	0	2	2	2	1	2	4	1383
Płeć										
Mężczyźni	82	4	0	3	3	2	1	1	5	657
Kobiety	83	5	1	2	2	1	0	3	3	726
Wiek										
18-24 lat	71	1	0	9	5	3	0	1	11	189
25-34	78	2	0	4	4	5	0	1	6	264
35-44	86	4	0	1	0	2	1	2	4	202
45-54	83	5	1	1	3	1	1	2	3	271
55-64	88	8	1	0	0	0	0	1	1	203
65 lat i więcej	88	7	0	0	0	0	0	3	1	255
Miejsce zamieszkania										
Wieś	84	5	1	1	1	2	1	1	4	515
Miasto do 20 tys.	78	6	1	2	1	2	1	4	6	190
20-100 tys.	85	3	0	4	2	1	0	1	4	263
101-500 tys.	82	3	1	1	2	3	1	3	4	224
501 tys. i więcej mieszk.	81	2	0	5	7	1	1	1	3	190
Wykształcenie										
Podstawowe	82	8	0	2	1	1	0	3	3	364
Zasadnicze zawodowe	84	5	0	1	1	0	2	1	6	354
Średnie	83	3	0	3	3	2	0	2	4	469
Wyższe	80	0	1	4	5	6	0	1	3	196
Grupa społ.-zaw. pracujący										
Kadra kier., inteligencja	80	0	0	4	10	4	0	1	1	99
Prac.umysł.niż.szczebla	90	1	0	3	0	2	0	1	3	146
Pracownicy fiz.- umysł.	84	0	0	0	4	2	0	4	6	99
Robotnicy wykwalifikowani	87	1	0	1	2	2	2	0	5	151
Robotnicy niewykwalifik.	88	2	0	1	2	2	0	2	4	92
Rolnicy	89	5	0	0	0	0	0	4	2	44
Pracujący na własny rach.	73	0	0	3	8	11	0	0	5	69
Bierni zawodowo										
Renciści	59	36	1	0	0	0	0	0	4	117
Emeryci	98	1	0	0	0	0	0	1	0	322
Uczniowie i studenci	68	1	0	13	5	2	0	1	10	94
Bezrobotni	76	3	2	4	2	2	3	0	9	92
Gospodynie domowe i inni	52	5	3	3	0	3	2	17	14	59
Pracuje w:										
inst. państw., publicznej	92	0	0	2	3	1	0	0	2	227
spółce właścicieli										
prywatnych i państwa	90	1	0	1	2	2	0	1	3	100
sekt. pryw. poza rolnict.	79	1	0	3	4	5	0	1	6	323
prywatnym gosp. rolnym	82	4	0	2	2	1	3	4	1	55
Dochody na jedną osobę										
Do 300 zł	81	3	2	3	0	1	2	0	9	85
301-500	83	7	1	2	2	0	1	2	2	148
501-900	87	7	0	1	1	1	0	2	2	336
901-1200	91	4	0	0	1	0	0	3	1	177
Powyżej 1200 zł	81	4	0	4	2	6	0	1	3	176
Ocena własnych war. mater.										
Złe	80	7	1	1	1	1	1	1	7	299
Średnie	85	5	1	1	2	1	0	2	3	638
Dobre	81	2	0	5	3	3	0	2	4	446
Udział w prakt. religijnych										
Kilka razy w tygodniu	76	6	0	0	2	3	2	8	4	77
Raz w tygodniu	86	5	0	1	1	1	0	2	2	679
1-2 razy w miesiącu	83	4	0	2	2	1	0	1	6	237
Kilka razy w roku	79	2	0	4	4	3	0	1	6	254
W ogóle nie uczestniczy	75	3	1	5	4	4	1	2	5	132
Poglądy polityczne										
Lewica	85	3	1	3	3	2	1	2	1	207
Centrum	82	5	0	3	1	3	1	2	4	406
Prawica	85	3	1	2	2	2	0	2	1	468
Trudno powiedzieć	79	5	1	1	2	0	0	1	10	300

Tabela 4. Mówi się o tym, że emerytury z obowiązkowego systemu emerytalnego będą niskie. Czy Pan(i) podejmuje jakieś działania, żeby na emeryturze mieć dodatkowe środki na utrzymanie? 1 - Tak; 2 - Nie, ponieważ moja emerytura na pewno mi wystarczy; 3 - Nie, ponieważ nie stać mnie na to; 4 - Nie, jeszcze się nad tym nie zastanawiałe(a)m

(%)

	1	2	3	4	Nie dotyczy	Liczba osób
Ogółem	9	3	28	32	28	1385
Płeć						
Mężczyźni	10	3	29	35	22	659
Kobiety	8	2	27	30	32	726
Wiek						
18-24 lat	3	1	12	82	1	189
25-34	14	2	30	54	0	264
35-44	19	3	41	36	1	202
45-54	15	5	52	21	7	273
55-64	3	5	23	8	61	203
65 lat i więcej	0	1	4	3	93	255
Miejsce zamieszkania						
Wieś	7	1	30	33	30	515
Miasto do 20 tys.	7	2	37	29	26	190
20-100 tys.	10	7	26	30	27	263
101-500 tys.	15	2	25	31	26	226
501 tys. i więcej mieszk.	10	3	20	40	27	190
Wykształcenie						
Podstawowe	2	2	24	20	52	366
Zasadnicze zawodowe	7	2	39	30	22	354
Średnie	10	3	25	41	20	469
Wyższe	25	6	19	38	12	196
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	29	10	19	35	6	99
Prac. umysł. niż. szczebla	21	6	38	32	3	146
Pracownicy fiz. - umysł.	6	1	38	52	3	99
Robotnicy wykwalifikowani	9	5	40	44	3	151
Robotnicy niewykwalifik.	9	0	47	40	4	94
Rolnicy	5	2	53	37	3	44
Pracujący na własny rach.	30	7	25	36	1	69
Bierni zawodowo						
Renciści	4	4	42	16	35	117
Emeryci	0	0	2	0	98	322
Uczniowie i studenci	0	2	4	94	1	94
Bezrobotni	6	0	59	34	1	92
Gospodynie domowe i inni	15	3	28	51	3	59
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	17	8	40	31	4	227
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	16	3	21	59	2	100
sekt. pryw. poza rolnict.	16	3	35	43	3	325
prywatnym gosp. rolnym	4	1	56	32	7	55
Dochody na jedną osobę						
Do 300 zł	5	0	50	31	14	85
301-500	4	3	50	31	12	148
501-900	6	2	29	26	38	336
901-1200	9	5	16	27	44	177
Powyżej 1200 zł	21	7	14	35	24	176
Ocena własnych war. mater.						
Złe	5	1	42	19	33	299
Średnie	6	2	29	30	33	640
Dobre	17	5	17	45	17	446
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	11	4	13	22	50	77
Raz w tygodniu	9	2	27	30	32	679
1-2 razy w miesiącu	9	3	29	36	23	237
Kilka razy w roku	11	2	32	40	15	256
W ogóle nie uczestniczy	9	6	31	28	26	132
Poglądy polityczne						
Lewica	13	6	24	27	30	207
Centrum	7	3	34	38	19	406
Prawica	14	2	24	31	30	470
Trudno powiedzieć	3	1	29	32	35	300